

**ZAMONAVIY DETEKTIV ROMANDA EKZISTENSIAL QAHRAMON
KONSEPSIYASI**

Nuriddin Ismoilovning —O_limga mahkum qilinganlar va

Tana Frenchning —In the Woods asarlari misolida

Xodjayeva Shaxnoza Baxtiyevovna

Osiyo Xalqaro Universiteti tayanch dokranti

Ходжаева Шахноза Бахтиёровна

Докторант Азиатского Международного Университета

Khodjayeva Shakhnoza Bakhtiyevovna

Basic Doctoral Researcher, Asian International University

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy detektiv romanda ekzistensial qahramon konsepsiyasi Nuriddin Ismoilovning —O_limga mahkum qilinganlar hamda Tana Frenchning —In the Woods asarlari misolida yoritiladi. Tadqiqotda detektiv syujetning faqat jinoyatni ochish bilan cheklanib qolmay, qahramonning ichki inqirozi, yolg_izlik hissi, o'zlik muammosi, tanlov va mas'uliyat kabi ruhiy-falsafiy holatlarni ham ochib berishi asosiy masala sifatida ko_rsatildi. Nuriddin Ismoilov romanida Sobir obrazi xavfli topshiriqlar, yashirin faoliyat va doimiy xavotir ichida shakllangan shaxs sifatida gavdalanadi. —In the Woods asarida esa xotira, bolalik travmasi va haqiqatni izlash jarayoni markaziy o_ringa chiqadi. Qiyosiy tahlil shuni ko_rsatadiki, zamonaviy detektiv roman insonning tashqi harakati bilan birga uning ichki dunyosini ham kuzatishga imkon beradigan murakkab adabiy maydonga aylangan hodisa hisoblanadi.

Abstract

This thesis examines the concept of the existential hero in contemporary detective fiction through Nuriddin Ismoilov's —O_limga mahkum qilinganlar and Tana French's —In the Woods. The study argues that modern detective novels move beyond solving a crime and increasingly focus on the protagonist's inner crisis, loneliness, identity conflict, moral choice, and responsibility. In Ismoilov's novel, Sobir emerges as a character shaped by danger, secret missions, and constant tension. In French's novel, memory, childhood trauma, and the search for truth become central. The comparison shows that contemporary detective fiction functions not only as a puzzle of crime, but also as a space for exploring human consciousness.

Аннотация

В данной тезисной работе концепция экзистенциального героя в современном детективном романе рассматривается на материале произведений Нуриддина Исмоилова «Ўлимга маҳкум қилинганлар» и Таны Френч «In the Woods». Показано, что современный детектив постепенно смещает центр внимания с внешнего расследования на внутренний мир героя, его одиночество, кризис идентичности, нравственный выбор и чувство ответственности. В романе Исмоилова образ Собира раскрывается через опасность, секретные задания и постоянное напряжение. У Таны Френч расследование связано с памятью, детской травмой и

поиском истины. Сравнительный анализ показывает, что современный детективный роман становится пространством исследования человеческого сознания.

Kalit so‘zlar / Keywords / Ключевые слова

O‘zbekcha: zamonaviy detektiv roman, ekzistensial qahramon, o‘zlik, yolg‘izlik, tanlov, sadoqat, xotira, psixologizm, Nuriddin Ismoilov, Tana French.

English: contemporary detective fiction, existential hero, identity, loneliness, moral choice, loyalty, memory, psychologism, Nuriddin Ismoilov, Tana French.

Русский: современный детективный роман, экзистенциальный герой, идентичность, одиночество, нравственный выбор, память, психология, Нуриддин Исмоилов, Тана Френч.

KIRISH

Zamonaviy detektiv roman bugungi kunda faqat jinoyatni topish, aybdorni aniqlash va voqeani mantiqiy yakunlash bilan cheklanib qolmaydi. Bu janr asta-sekin insonning ichki dunyosini, uning qo‘rquvlari, shubhalari, ma‘naviy iztiroblari va hayot mazmuni bilan bog‘liq savollarni ham badiiy markazga olib chiqmoqda. Shu sababli ekzistensial qahramon konsepsiyasi detektiv adabiyotning eng muhim zamonaviy yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qoldi. Bunday qahramon tashqi xavfqa qarshi kurashar ekan, aslida o‘zining ichki bo‘linishi va o‘zini anglash muammosi bilan ham yuzlashadi.

Taniqli o‘zbek adibi Nuriddin Ismoilovning —O‘limga mahkum qilinganlar|| asari ana shunday detektiv matnlardan biridir. Asar tavsifida maxfiy xizmat xodimlarining xavf-xatarga to‘la hayoti, har soniyada o‘lim bilan yuzma-yuz keladigan jasorat, sadoqat va xiyonat kurashi alohida ta‘kidlanadi. Bu romanda Sobir obrazi shunchaki kuzatuvchi emas, balki doimiy sinov, niqob va yashirin topshiriqlar ichida yashashga majbur bo‘lgan shaxs sifatida tasvirlanadi. Tana Frenchning —In the Woods|| romanida ham detektiv syujet tashqi topishmoqdan ko‘ra kengroq ma‘no kasb etib, xotira, bolalik travmasi va haqiqatni anglash jarayoniga ulanadi. Shu tariqa, detektiv janri oddiy jinoyatni fosh etish vositasidan inson ruhiyatining eng murakkab qatlamlarini tadqiq qiluvchi falsafiy maydonga aylanib bormoqda. Mualliflar voqealar rivoji orqali qahramonning o‘tmishi bilan hisob-kitob qilishini, shaxsiy dramalarini va jamiyatdagi o‘rnini qayta anglashini ko‘rsatib beradi. Natijada, kitobxon nafaqat qotilni izlaydi, balki inson tabiatidagi ziddiyatlar, vijdon azobi va haqiqatga eltuvchi og‘riqli yo‘llar bo‘ylab o‘ziga xos ma‘naviy sayohatni amalga oshiradi. Bu jarayon esa adabiyotni shunchaki o‘yin-kulgi manbai emas, balki shaxsni kamolotga yetaklovchi, uning botiniy olamidagi qorong‘u burchaklarni yorituvchi qudratli ko‘zguga aylantiradi. Har bir sahifa ortida yashiringan falsafiy savollar o‘quvchini o‘zligini tahlil qilishga, hayotiy tanlovlariga tanqidiy nazar tashlashga va nihoyat, o‘z ichki dunyosidagi murakkab chigalliklarni yechishga undaydi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, u Sharq va G‘arb nasrida ekzistensial qahramonning qanday yaratilishini qiyosiy yondashuvda ko‘rsatadi. Tadqiqotning maqsadi zamonaviy detektiv romanda ekzistensial qahramonning asosiy belgilarini aniqlash, Sobir va Tana French qahramoni misolida ularni tahlil qilish hamda janr poetikasidagi

yangilanishlarni ochib berishdan iborat. Shu maqsadda maqolada ekzistensializmning o‘ziga xos qirralari detektiv janrining qat‘iy qoidalari bilan qanday uyg‘unlashayotgani hamda qahramonlarning o‘z taqdiri va atrofdagi voqeelikka nisbatan munosabati tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Ekzistensial qahramon, avvalo, tayyor javoblarga ega bo‘lmagan qahramondir. U dunyoni tartibli tizim sifatida emas, balki noaniqlik, xavf, ichki bo‘shliq va uzluksiz tanlovlar maydoni sifatida qabul qiladi. Bunday qahramon uchun asosiy savol —kim aybdor? emas, balki —men kimman?!, —men nima uchun yashayapman?!, —men nimani himoya qilmoqdaman?! degan savollardir. Shu sababli ekzistensial detektiv romanlarda jinoyat syujetning tashqi qobig‘i bo‘lib, uning ichida insoniy ma‘no izlash jarayoni yashirinadi.

—O‘limga mahkum qilinganlar! asarida Sobir ana shunday ichki murakkablikka ega qahramon sifatida ochiladi. U maxfiy tizim ichida shakllangan, xavfni kasbiga aylantirgan, shunga qaramay insoniy hislarni yo‘qotmagan shaxsdir. Asarda uning boshqa ism bilan yashashi, begona muhitga moslashuvi va doimiy hushyorlik holati o‘zlik muammosini kuchaytiradi. Qahramon bir vaqtning o‘zida ham topshiriq ijrochisi, ham o‘zini saqlab qolishga urinayotgan inson sifatida namoyon bo‘ladi.

Sobirning mavjudligi doimiy xavf bilan belgilangan. U ko‘chada, transportda, harbiy muhitda yoki yashirin vazifa paytida hech qachon mutlaq xotirjam emas. Uning hayoti tashqi harakatdan ko‘ra, ruhiy bosim va ichki nazorat bilan belgilangan. Bu esa qahramonni oddiy sarguzasht personajidan ekzistensial qahramon darajasiga ko‘taradi. Chunki u har bir vaziyatda faqat vazifani emas, balki o‘z insoniyligini ham asrab qolishga intiladi.

Romanda vatanga munosabat ham markaziy o‘rin tutadi. Vatan tushunchasi bu yerda faqat siyosiy mazmun emas, balki axloqiy mezon sifatida ham namoyon bo‘ladi. Sobir uchun xizmat shunchaki ish emas; u burch, ma‘no va shaxsiy sinov maydonidir. Shu nuqtada qahramonning jasorati ham, iztirobi ham bir-biridan ajralmaydi. U xavfga qarshi turgan sari, o‘z ichki dunyosini ham qayta anglay boshlaydi.

Darhaqiqat, Tana Frenchning —In the Woods! romanida ekzistensiallik boshqa shaklda namoyon bo‘ladi. U yerda detektivlik bolalik travmasi, xotiraning yo‘qolishi, sirli o‘tmish va qayta-qayta ochilmaydigan savollar bilan bog‘langan hisoblanadi. Shuningdek, qahramon tashqi jinoyatni ochish bilan birga o‘z o‘tmishi bilan ham to‘qnash keladi. Shu bois bu asarda ham asosiy e‘tibor jinoyatni hal qilishdan ko‘ra, inson ongidagi beqarorlikni ko‘rsatishga qaratiladi.

Qiyosiy kuzatish shuni ko‘rsatadiki, ikki asarni birlashtiradigan eng muhim nuqta haqiqatning oddiy emasligidir. Zamonaviy detektiv romanda haqiqat ko‘pincha faktlar yig‘indisi sifatida emas, balki inson taqdirini o‘zgartiradigan ma‘naviy og‘irlik sifatida berilib, Sobir uchun haqiqat — topshiriqni bajarish bilangina tugamaydi; u shu yo‘lda o‘zligini yo‘qotmasligi muhim hisoblanadi. French romanida esa haqiqat xotira va travma bilan bog‘liq bo‘lib, uning narxi ruhiy jihatdan juda og‘ir hisoblanadi.

Sobir obrazining muhim jihatlaridan yana biri uning begonalik sharoitida ham o‘zligini saqlashga urinishidir. U turli tillar, hududlar va niqoblar orasida yashasa-da, ichki markazni yo‘qotmaslikka harakat qiladi. Bu intilish uni shunchaki josus yoki detektiv emas, balki

hayot ma‘nosini ichki chidam va sadoqatdan topayotgan inson sifatida namoyon etadi. Qahramonning sevgi, oila, ona va vatan bilan bog‘liq hislari ham shu ruhiy markazni mustahkamlaydi.

Natijada, zamonaviy detektiv romanda ekzistensial qahramon syujetni ham o‘zgartiradi. An‘anaviy detektivda hodisa markazda bo‘lsa, ekzistensial detektivda qahramon markazga chiqadi. O‘quvchi jinoyat kim tomonidan sodir etilganini bilish bilan birga, qahramonning ichki sinovlari va ruhiy ziddiyatlarini ham kuzatadi. Shu ma‘noda Ismoilov va Tana French asarlari detektiv janrning psixologik va falsafiy imkoniyatlarini kengaytiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy detektiv romanda ekzistensial qahramon konsepsiyasi janrning badiiy tabiatini tubdan o‘zgartiradi. Endi detektiv qahramon faqat izquvar emas, balki hayot, o‘lim, yolg‘izlik, mas‘uliyat va o‘zlik bilan yuzma-yuz turgan insondir. Nuriddin Ismoilovning —O‘limga mahkum qilinganlar romanida Sobir ana shu tipga yaqin, chunki u xavfli xizmat, yashirin shaxsiyat, ruhiy bosim va burch orasida yashaydi. Tana Frenchning —In the Woods romanida esa ekzistensiallik xotira va bolalik travmasi orqali ochiladi.

Qiyosiy jihatdan qaraganda, ikki asar ham detektiv roman uchun asosiy narsa jinoyatning o‘zi emas, balki uning inson ruhiga ta‘siri ekanini ko‘rsatadi. Demak, zamonaviy detektiv romanda ekzistensial qahramon konsepsiyasi syujetni chuqurlashtiradi, obrazni murakkablashtiradi va janrni psixologik-falsafiy darajaga olib chiqadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Ismoilov, Nuriddin. O‘limga mahkum qilinganlar: Sarguzasht-detektiv roman. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2007.
2. French, Tana. In the Woods. New York: Viking Press, 2007.
3. Sartre, Jean-Paul. Existentialism Is a Humanism. New Haven: Yale University Press, 2007.
4. Camus, Albert. The Myth of Sisyphus. London: Penguin Books, 2005.
5. Heidegger, Martin. Being and Time. New York: Harper & Row, 1962.
6. Todorov, Tzvetan. The Poetics of Prose. Ithaca: Cornell University Press, 1977.
7. Cawelti, John G. Adventure, Mystery and Romance: Formula Stories as Art and Popular Culture. Chicago: University of Chicago Press, 1976.
8. Scaggs, John. Crime Fiction. London: Routledge, 2005.
9. Knight, Stephen. Crime Fiction since 1800: Detection, Death, Diversity. London: Palgrave Macmillan, 2010.
10. Holiqulov, A. Adabiyot nazariyasi. Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
11. Qo‘shjonov, M. Badiiy asar poetikasi. Toshkent: Fan, 2007.
12. Karimov, N. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O‘zbekiston, 2016.

5-May, 2026-yil

13. Ganiyeva, O. X. —XX asr AQSH regional romani badiiy oʻziga xosligi. || Инновационные исследования в современном мире: теория и практика 3.14 (2024): 43–45.
14. Khayriddinova, Ganieva Orzigul. —ANTHROPOCENTRIC APPROACH IN CONTEMPORARY AMERICAN AND UZBEK NOVEL WRITING. || International Journal Of Literature And Languages 4.12 (2024): 55–59.
15. Khayriddinova, Ganieva Orzigul, and Turayeva Dilorom Rustamjonova. —Description of Perseverance in Eudora Welty’s Short Story ‘A Worn Path’. || Miasto Przyszłości 42 (2023): 722–725.
16. Ganieva, Orzigul Khayriddinova. —Depiction Of Relations Between A Person And Society In American Realistic Literature. || Scientific Bulletin of Namangan State University 2.8 (2020): 215–220.
17. Eagleton, Terry. Literary Theory: An Introduction. Oxford: Blackwell Publishing, 2008.
18. Barry, Peter. Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory. Manchester: Manchester University Press, 2017.
19. Abrams, M. H., and Geoffrey Galt Harpham. A Glossary of Literary Terms. Boston: Cengage Learning, 2015.
20. Lodge, David. The Art of Fiction. London: Penguin Books, 2011.

Global
Science
Publication